

AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞUNUN GELECEKTEKİ YENİ ÜYELERİ AÇISINDAN VERGİ AHENKLEŞTİRMESİ*

Prof. Carl S. SHOUP
Columbia Üniversitesi.

“A. E. T. nin Altı Üyesi Arasında Vergi Ahenkleştirilmesi İhtiyacı ve Geleceği” adlı önceki konferansım, bilhassa genel satış vergisine ve halihazırda A. E. T. üyesi bulunan memleketler tarafından alınacak ahenkleştirme tedbirlerine matuftu. Bu çalışma ise, özel istihlâk vergileri, gelirin vergilendirilmesi, ücret vergileri açılarından vergi ahenkleştirilmesi hakkında bazı müşahadelerle başlamakta, ve A. E. T.'nin gelecekteki yeni üyelerinin karşılaştığı özel vergi ahenkleştirilmesi meseleleri hakkındaki mülâhazalarla devam etmektedir.

I

Lüks maddelerden, alkollü içkilerden ve tütünden alınan özel istihlâk vergileri muhtelif memleketlerde epeyce farklı nispetlerde yükletilmektedir. Vergi nispetlerindeki bu fark, lüks ve “alışkanlık doğurucu” tâbir edeceğim maddelerin, yani, alkol ve nikotinin istihlâkine karşı toplumsal düşünce farklarını aksettirmektedir. Bu noktada bir mesele ortaya çıkmaktadır. Bir ortak pazar, sosyal düşünce farklarının vergi sisteminde nazarı itibare alınmasına müsaade etmeyip, özel istihlâk vergilerinin yeknesaklaştırılması için bunların bir tarafa bırakılmasına taraftar olmalı mıdır?

Meselâ sigaranın, biranın bütün üye memleketlerde aynı nispetlerde vergilendirilmesi sonucunu doğuracak şekilde, sosyal düşüncelerin bir tarafa bırakılmasına teşebbüs edilirse, şu anda evrensel bir şekilde tatbik olunan varış memleketi prensibi, menşe memleket prensibi ile değiştirilebilir. Bu şekilde, ihracat şimdi olduğu gibi vergiden istisna edileceğine vergilendirilebilir ve ithalât telâfi edici gümrük vergisine tâbi olacağına serbest olabilirdi. Ayrıca, üye memleketler arasında, özel istihlâk vergileri için sınır kontrollerine ihtiyaç hâsıl olmazdı.

*) Mayıs 1968 tarihinde İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsünde verilen konferansın metni.

Böyle bir rejim ortak pazar ruhu ile iyi uyuşabileceği halde, sağlayacağı avantajın çok pahalı bir fiyata elde edilip edilmeyeceği suali tevcih edilebilir. Çünkü bu avantaj mukabilinde, üye devletler arasında ferd ve ferdin toplumdaki yeri ile ilgili olarak takınılan temel tavırları aksettiren toplumsal değerlerdeki farklar inkâr edilecektir. Kesin kanaatlerden doğan bu farklar ekseriya büyüktür. Bunlar, toplumsal tekâmülde takip edilen farklı yolların sonucudurlar.

Yukarıdaki suale verilecek cevaplar, on veya yirmi yıllık kısa bir devre, ya da otuz kırk yıllık uzun bir devreden hangisinin nazarı itibare alındığına göre, muhtemelen farklı olacaklardır. Lüks maddeler ve alıştırmacılar hakkındaki toplumsal kanaat farkları kısa vadede kesin olacağından dolayı özel istihlâk vergileri muhtelif memleketlerde farklı nispetlerde tatbik edilmeye muhtemel devam edecektir. Böylelikle varış memleketi prensibi, tatbik edilmeye ve sınır kontrolleri gerekli olmaya devam edeceklerdir. Ancak, otuz kırk yıllık uzun bir vadede, işçilerin, sermayedarların ve müteşebbislerin ortak pazar içinde seyyaliyetlerinin artması, toplumsal kanaat farklarını azaltmaya mütemayil olacaktır. Akibette, üye memleketlerin bir mal çeşidi için bütün pazarda tatbik edilecek bir vergi nispeti üzerinde anlaşmaları mümkün olabilir. Böylelikle menşe memleket prensibi, benimsenebilir, ve sınır kontrolü hiç değilse bitişik sınırlı memleketler arasında kaldırılabilir (bu mevzuya aşağıda döneceğim).

Varılan sonuç bizi şu düşünceye götürmektedir : Bahis konusu özel istihlâk vergilerinden dolayı, evvelki konferansında belirttiğim gibi, genel satış vergileri için menşe memleket esasına geçmek hususundaki taz-yik azalacaktır. Özel istihlâk vergilerinden dolayı sınır kontrolleri uzun bir süre kaldığı takdirde, bu kontrollerin genel satış vergileri için menşe memleket esasına dönmekle kısılması imkânı mukabilen azalacaktır.

II

Ahenkleştirme meselesinde, kurumlar vergisi oldukça farklı bir problemi doğurmaktadır. Bu problem, varış memleketi prensibi ile menşe memleket prensibi arasında bir tercih yapma meselesi değildir, çünkü, önceki konferansında belirttiğim gibi, gelir vergisi için menşe memleket prensibi evrensel bir şekilde tatbik edilmektedir; ihracat gelir vergisinden istisna edilmemekte ve ithalâta telâfi edici gelir vergisi yükletilmektedir. Bilâkis gelir vergisi ile ilgili meseleler şunlardır : ilk olarak, üye devletler kurumlar vergisini ikâmet esasına göre mi veya kaynak esasına

göre mi almak hususunda anlaşacaklardır? İkinci olarak, vergi nispeti bütün ortak pazar devletlerinde eş oranlı mı olacaktır?

Kaynak esası uyarınca gelir vergisi, verginin alındığı memlekette kazanılmış bütün gelirleri vergilendirir. Bu gelirlere, yabancı müteşebbislere akan gelirler dahil olmakla beraber, yabancı memleketlerde yapılan yatırımlardan elde edilen gelirler vergilendirilmez. Kaynak esası, bilhassa vergi idaresinin zengin muhkimleri, dışardaki yatırımlarından ne kadar gelir elde ettiklerini açıklamaya zorlama hususunda, yeter derecede kuvvetli olmadığı az gelişmiş memleketlerde kullanılmaktadır.

İkâmet esasına göre gelir vergisi, vergiyi alan memlekette muhkim olanların tüm gelirlerine nerede kazanıldığına bakılmaksızın tatbik edilir. Ancak, gelirleri bahis konusu memlekette kazanılsa dahi, dışarıda ikâmet edenlerin gelirleri vergilendirilmez. Saf ikâmet esasını hiç bir memleket kullanmamakla beraber, sanayileşmiş memleketlerin çoğu bu esası değişik bir şekli ile kullanmaktadırlar. Dışarıda husule gelen gelirlerden alınmış olan vergiye mukabil olarak, dahilde ödeyecekleri vergi için bir indirim (credit) tanınmaktadır. Aynı zamanda, memleketin dahilinde husule gelip dışarıya akan gelirlerden ılımlı ve yeknesak nispetli bir vergi alınmaktadır. Böylelikle, ikâmet esasına göre alınan vergi ifade ettiği anlam itibarile kaynak esasına göre alınan vergilere yakinen benzemektedir. Ancak, şu önemli istisnayı da tebâruz ettirmek gereklidir: Dışarıda kazanılan gelir husule geldiği memlekette vergilendirilmediği takdirde, geliri kazananın ikâmet ettiği memlekette vergilendirilmektedir.

Gelir vergisi alan A ve B memleketlerinden A'nın saf ikâmet esasına, B'nin ise saf kaynak esasına göre vergiyi aldıklarını farzedelim. Böylelikle, B memleketinde ikâmet edip A memleketinde yatırım yapan bir müteşebbis hiç gelir vergisi ödemeyecektir. Öte yandan, A'da ikâmet edip, B'de yatırım yapan diğer bir başkası ise mükerrer gelir vergisi ödeyecektir. Bu çeşit anormallikler, sermaye akımını ve kapitalistlerin ikâmet düzenlerini bozacaklarından dolayı, bir ortak pazarda bunların varlıklarına müsaade edilemez. Yukarıda belirttiğim gibi, bu anormallikler pratikte yukarıdaki ifrat durumlarda var olamazlar. A. E. T.'nin bütün memleketleri ikâmet esasını, değişik bir şekli ile kullanmaktadırlar. Maamaafih, dışarıda ödenmiş vergi için yapılan vergi indirimi (tax credit) ve dahilde husule gelip dışarıya akan gelirlerin vergilendirilmesi hükümlerinde memleketten memlekete birçok farklar olduğundan dolayı, halihazırdaki sistemlerde bazı düzeltmeler gerekli olabilir. İndirim hükümleri ve vergi anlaşmaları bazı değişiklikleri gerektirecektir.

Kurumlar vergisi nispetinin bütün ortak pazarda eş oranlı olup olmayacağı, daha da önemli ikinci bir mesele olarak belirir. Sermaye piyasalarının ıslahı ve yatırım fırsatları hakkındaki bilginin yayılması sayesinde ortak pazar dahilinde sermaye seyyaliyeti arttıkça, kurumlar vergisi nispetlerindeki farklar sermaye dağılımını daha kolaylıkla etkileyecektir. Bu durum, herhangi bir memleketin kurumlar vergisi nispetinin indirilmesi hususundaki teşviki arttırarak, bu sayede, topluluğun diğer üyeleri aleyhine sermaye cezbetmesine ve kendi büyüme hızını arttırmasına sebep olacaktır. Roma Andlaşması bu hususta hiç bir şey söylememektedir.

Bu problem, diğer iki keyfiyetten ötürü giriftleşmektedir.

İlk olarak, kurumlar vergisinin hakikî yükü, hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi ve benzer hükümler sayesinde büyük çapta hafifletirilebilir. Böylece, pazarın bütününde yaklaşık olarak eş oranlı görünen kurumlar vergisi nispeti, eşit olmayan birçok nispetlere dönüşebilir (bu noktada, editörlüğünün tarafımdan yapıp, Columbia Üniversitesince 1967'de yayımlanan iki ciltlik eserin, ikinci cildinde Peggy Musgrave'in yapmış olduğu etüde bakınız).

İkinci olarak, memleketlerin dağıtılmayan kârlara nispetle dağıtılan kârlar hakkındaki tutumları farklıdır, böylece hangi memlekette ikâmet etmesi gerektiği hususunda bir karar alma durumunda olan yatırımcı sadece kurumlar vergisini değil, aynı zamanda temettülerin şahsî gelir vergisince nasıl bir muameleye tâbi tutulacağını da nazarı itibare alacaktır. Meselâ, Almanyada kurumlar vergisi nispeti, kârın dahildeki hisse senedi hamillerine dağıtılacak olan kısma tatbik edildiğinde, büyük çapta düşmektedir. Fransa'da ise, bu kez hisse senedi hamilleri seviyesinde olmak üzere, dağıtılan kârlar üzerinden ödenmiş kurumlar vergisi mahsup edilip, bir vergi indirimi tanıma yolu ile benzer bir vergi avantajı uygulanagelmektedir.

Özet olarak, bir ortak pazarda sermaye akımının kurumlar vergisi tarafından etki görebilmesinin, kolaylıkla mukayese edilemeyecek birçok yolları vardır. A. E. T. üyeleri kendilerini, kurum yatırımlarını cezbetmek uğruna vergi gelirlerinin kaybedildiği bir rekabet savaşında bulmak istemiyorlarsa, sermayeye verdikleri vergi tavizlerini kısıtlamak hususunda daha resmî bir andlaşmaya varma zaruretini hissedebilirler.

III

Yukarıdaki düşünceler, bu kez daha az kuvvetle, ortaklıklar ve şahıs şirketleri tarafından yapılan yatırımlar için de geçerlidir. Bu çeşit

sermaye kurum sermayesinden daha az seyyâldır. Bunun sebebi kısmen, bahis konusu sermaye cinsinin, faaliyete yatırımcı tarafından bizzat nezaret edilmesinin genellikle gerekli olduğu tarım, konut veya resmî bina yapımına tahsis edildiğidir; esasen faaliyet ya şirket sahibinin kendisi tarafından, ya da ortakları vasıtası ile sevk ve idare edilir. Bir Fransız sermayedarı Almanya'da tarım veya konut yapımı alanlarında yatırım yapacak ise, faaliyete nezaret etmek üzere, hiç değilse geçici olarak Almanya'ya yerleşmek mecburiyetinde kalabilir. Bu durumlarda, vergi nispetlerinde eş oranlılığa teşebbüs etmek faydasız gözükmemektedir, çünkü, müterakki nispet tarifeleri açısından, tatbik edilecek şahsî gelir vergisi özel nispeti ferdin bütün kaynaklardan toplam olarak ne kadar gelir elde ettiğine bağlı olacaktır. Nihayet, münferit yatırımcı düşük vergi tatbik eden memlekette daimî ikâmetgâh edinmedikçe, tadil edilmiş (modified) ikâmet esası tatbik edildiği sürece ödenmesi gereken vergi tutarını azaltamayacaktır. Öte yandan, şahsî gelir vergisi nispetlerinin farklılığından dolayı, işgücü bir memleketten diğerine akma imkânına hiç mi hiç sahip değildir.

Mamaafih ücret vergileri (payroll tax) nispetlerindeki farklar, bu vergiler sosyal sigorta ile ilgili değilse, işgücünü ikâmet değiştirmeye zorlayacak kadar büyüktürler. Ücret vergisi emeklilik kesintileri ile bağlı oldukları takdirde, ücret vergilerindeki bir artış sadece ücret ödemesinin daha yüksek bir emeklilik ödemesi şekline bürünmek üzere ertelendiği — ve belki nihayette yükseltildiği — anlamına gelir. Bir kere daha, Roma Andlaşması bu hususta bir sarahate sahip değildir.

IV

Şimdi, vergi ahenkleştirmesi meselelerinden hangisinin, henüz A. E. T. üyesi bulunmayıp üyelik için müracaat eden veya bunu düşünen memleketler açısından önemli olduğunu inceleyelim.

Bu çeşit memleketler tarafından esasen girişilmiş olan hareketler ve kendi içlerinde gelişen tartışmalara dayanarak bir yargıda bulunmak durumunda isek, satış vergileri ahenkleştirmesinin son derecede önemli olduğu hakikatini cevap olarak ileri sürebiliriz. Danimarka şimdiden, Fransa ve Almanya'da mevcut olan tipte geniş kapsamlı bir katma-değer vergisini benimsemiştir. Birleşik Kralliyette ise, Ortak Pazara girmeyi kolaylaştırmak için, mevcut olan kurumlar vergisinin veya selektif iş vergisinin bir katma değer vergisi ile değiştirilmesi lâzım gelip gelmediği ciddi bir tartışma konusudur.

Ancak, bu meselenin henüz A. E. T. üyesi olmayan memleketlerde, ilk altı üye memleketteki kadar önem arzettiği hususunda emin değilim. Altı memleketin karşılaşmış olduğu problem, bunlardan beşinin eski tip yayılı muamele vergisi salmakta olmaları, bu arada Fransa'nın imalâte seviyesinde (toptancılara tercih hakkı tanıyarak) ve hizmet sektörünü istisna etmek sureti ile olsa bile modern bir katma değer vergisi kullanması idi.

Bu iki genel satış vergisi tipi bilhassa bir ortak pazarda bir araya gelemezler. Bunun sebebi bir katma değer vergisinin carî olduğu sistemde ihracatta vergi iadesi ve ithalâta telâfi edici gümrük vergisi miktarı tahmininin yayılı muamele vergisinin carî olduğu sisteme nazaran daha kolaylık arzemesidir. Bundan başka yayılı muamele vergisi tipi dikey birleşmeyi teşvik etmektedir, aynı zamanda ileri bir etapta, meselâ perakende seviyesinde katma değer vergisi alınmasını da teşvik eder. Bazı teşebbüs tarzlarına verilen bu gizli sübvansiyon çeşitleri, bilhassa bütün üye memleketlerde kullanılmadığı takdirde, ortak pazar ruhuna uygun olamazlar. Sadece bu sebepler, ve önceki çalışmamda sunmuş olduğum diğerleri yüzünden yayılı muamele vergisini uygulayan memleketlere bu vergiyi kaldırmaları hususunda geniş çapta baskıda bulunulmuştur. Tek safhalı imalât vergisi veya toptan satış vergisi bazı çerçevelerde destek bulmakta ise de, en uygun görünen ikâme bir katma değer vergisidir.

Mukabil olarak, A. E. T. üyeliğine müracaat eden memleketlerden bazıları "şelâle" tipi (cascade type) satış vergilerini, yani yayılı muamele vergisini uygulamaktadır. Bu memleketler toptan satış veya imalât safhasında, ya tek safhalı bir vergi, ya da perakende satış vergisi salmaktadırlar. Bahis konusu vergiler, ihracatta gerekli vergi istisnaları tanıma veya vergi iadesi yapma ve ithalâta, ihtiyaç hâsıl olduğu takdirde, uygun telâfi edici vergi alma hususlarında arzettikleri kolaylıklar bakımından katma değer vergisine benzemektedirler. Bu vergiler dikey birleşik firmaları teşvik etmezler. Ancak, (perakende satış vergisi bir istisna olmak üzere), perakende safhasında yatırılan değeri matraha dahil etmemek sureti ile, bahis konusu değer lehine bir durum yaratırlar. Lüks alımların çoğu lüzumsuz perakende hizmetleri ile dolu olduğundan bu durum sosyal bakımdan ehemmiyetli olabilir. Ancak sadece bu gerçeğin, bir katma değer vergisi tatbikine dönülmesi husunda yeterli bir sebep teşkil edebileceğini şüphe ile karşılamaktayım. Bu, bahis konusu memleketler için katma değer vergisinin iyi bir vergi olmadığı anlamına gelmez; şüphesiz ki, bir katma-değer vergisi veya bir perakende satış

vergisini kullandığı zaman vergi ahenkleştirmesi mükemmelliğe daha çok yaklaşacaktır; ilk altı üyeye nispetle, durumun bu memleketler için gösterdiği ivedilik daha hafif derecededir.

Satış vergileri ahenkleştirmesi, ilk altı üye için olduğu kadar, müstakbel üyeler için arzu edilir bir durum arzettiği halde aynı önemde olmamasının başka bir sebebi de vardır: bu müşterek sınırlar meselesidir. Hatırlayacağımız üzere genel satış vergileri ahenkleştirilip, ihracat vergilendirilip, ve ithalât vergiden istisna edilip menşe memleket esasına dönüldüğü takdirde, altı memleket arasında sınır kontrolleri kaldırılabilir. Fakat, memleketler arasında müşterek sınırlar olmadığı takdirde durumu ne olacaktır? Her iki memlekette, böylece, gelen malın bir üye memlekettten mi, yoksa ortak pazar dışı bir memlekettten mi geldiğini anlayabilmek için sınır kontrolü teçhizatını kaldırmayacaklardır. Mal ortak pazar dışında bir memlekettten geliyorsa gümrük vergisine tâbi olacak; bir üye memlekettten geliyorsa (menşe memleket esasına göre) serbest olarak girecektir. İhraç mallarına gelince, benzer bir şekilde, mal üye bir memlekete gönderilecek ise (menşe memleket esasına göre) vergi iadesi yapılmayacak, üye olmayan bir memlekete gönderilecek ise (varış memleketi prensibine göre) bir vergi iadesi yapılacaktır. Bu sebeple, bu ihraç malının hangi memlekete gittiğini kontrol etmek mecburiyeti hâsıl olur. İki üye memleket müşterek bir sınıra malik iseler, ihraç edilip sınırı geçen her mal, hiç değilse ilk anda, bir üye memlekete gireceğinden dolayı, her ihracat kalemini kontrol etmeye ihtiyaç yoktur ve böylelikle (menşe memleket prensibi uyarınca) bahis konusu mal bir vergi iadesinden faydalanamaz. Ve her ithalât kalemi de aşikâr bir şekilde üye memlekettten gelmektedir. Gümrük vergilerinin ve varış memleketi prensibi satış vergilerinin mevcut olduğu durumda mer'î olan sınır kontrolü, memleketler bitişik olduğu takdirde, menşe memleket prensibi satış vergisinin mevcut olduğu durumda kaldırılabilir. Memleketler bitişik olmadığı takdirde sınır kontrolü devam etmelidir.

A. E. T.'nin gelecekte üyeliğine namzet olan memleketlerin çoğunda şimdiki A. E. T. üyeleri veya iki müstakil üye ile bitişik sınırlara mâlik olmama gibi bir durum mevcuttur. Bu çeşit memleketler için, satış vergilerini menşe memleket prensibi esasını dahilinde eş oranlı nispet halinde bile ahenkleştirmenin, sınır kontrollerinin kaldırılması şeklinde bir kazanç sağlayacağı imkân dahilinde görülmemektedir. Yeni üyelerin esasen bir satış vergileri mevcut ise, bu verginin nispetini arttırmaları yolunda bir müşevvik olabilir. Bu noktayı şu ispat tarzına bağlayabiliriz: varış memleketi prensibi devam ettikçe — evvelce gördüğümüz gibi, bu epey bir

süre daha devam edecektir — ihracat, ihracatta vergi iadesi sayesinde teşvik edilip, ithalât, telâfi edici gümrük vergileri sayesinde frenlenecektir. Bahis konusu memleket böylece ticaret dengesini düzeltmeyi ümit edebilecektir. Ancak bu ispat tarzı ekseriyetle doğru değildir. Bütün mesele genel satış vergisinin hangi verginin yerine ikâme edildiğine bağlıdır. Bir genel satış vergisi (varış memleketi prensibi) kendi mahiyeti uyarınca menşe esasına göre salınan bir ücret vergisinin yerini alıyorsa, iddia teknik olarak doğru olabilir (vergilenen emek tarafından istihsal edilmiş mallara ihracatta ücret vergisi iadesi yapılmaz, ayrıca ithalâta da telâfi edici ücret vergisi konulmaz.) Aynı şekilde, eğer bir satış vergisi bir kurumlar vergisinin, veya meselâ bir gayri menkûl vergisinin yerini alıyorsa iddia, daha az kat'iyetle de olsa, doğru olabilir. Fakat değişikliğini neticesi, bu surette, ticarî maksatlar için gizli bir devalüasyona müncer olur (tabiatıyla, malî akımları etkilemez). Gizli bir devalüasyonun politik isabeti hakkında tereddütüyüm. Bir ticaret fazlası elde edilmesi gerekiyorsa ve bu yüzde 5 veya 10'luk bir devalüasyonla elde edilebilecekse, hem milletlerarası ticareti hem de malî ödemeleri etkileyen açık bir devalüasyon için diğer milletlerin rızalarını almak daha tercih edilir bir hareket tarzı değil midir?

İfade etmiş olduğum bu fikir sadece müstakbel üye memleketlere ait değildir. Ancak, bir memleketin bir ortak pazara dahil olmayı düşündüğünden dolayı bir vergi revizyonu yapmayı nazarı dikkate alması ve katma değer vergisinin gerçekten reel olan faydaları bir arada, bir ticarî fazlaya veren bir yol olarak mütalâa edilirse, yukarıdaki fikir daha kuvvetlenir. Ortak pazara katılan üyelerin sayıları çoğaldıkça, pazarlama merkezleri arasındaki ortalama mesafe artar ve bu durum menşe memleket esasının (ihracatın vergilendirilip, ithalâtın istisna edilmesi) kullanılmasında bakımından bazı meseleler arzeder. Hatırlayacağımız üzere, yüksek nispetli genel satış vergileri tatbik eden memlekette, menşe memleket prensibi uygulanırsa dışarı ile rekabet eden firmalar bu vergiden dolayı dezavantajlı bir duruma düşerler. Sadece menşe memlekette vergiye tâbi olan ithal malları, içte üretilip yüksek nispetli bir vergiyi yüklenen mallarla rekabet edeceklerdir. Ancak bu vergi dezavantajı ulaşım masraflarındaki farklarla sınırlanabilir. İthalâtçılar bir vergi avantajına sahip olmakla beraber, mesafe çok fazla ise dahildeki üreticiler herşeye rağmen oldukça iyi bir şekilde korunacaklar ve hiç değilse bütün ticareti ithalâtçılara kaptırmak ihtimalleri azalacaktır. Ulaşım masraflarının vergi farkları ile ilgisi, daha derin etüdü gerektirecek bir konudur. William Mc Nie'in *Ortak Pazarlarda Vergi Ahenkleştirmesi (Fiscal Harmoniza-*

tion in Common Markets) adlı eserinde ilginç bir başlangıç yapılmıştır. Daha önce gördüğümüz gibi, menşe memleket prensibinin, katma değer vergisi nispetleri, birbirine yakın memleketler arasında yaklaşık olarak yeknesaklaştırılınca kadar, bu memleketler tarafından benimsenmesi ihtimali uzaktır. Bu itibarla, yukarıdaki konu pratik açıdan şimdilik sınırlı bir önemi haizdir. Fakat, bu nispetlerdeki eş oranlılık elde edildiği takdirde, ortak pazarın coğrafi olarak genişlemesi, ulaşım masraflarından dolayı, satış vergileri arasındaki geniş farkları bir ölçüde tahammül edilir bir hale getirir.

V

Diğer taraftan, ortak pazara girmeyi düşünen memleketler açısından, kurumlar vergisi gahsî kanaatimce, vergi ahenkleştirmesi ile ilgili en önemli konudur. Aşırı bir örneği ele alırsak; Birleşik Kraliyet vergi sistemi içinde katma değer vergisine yer açmak için esasen mevcut olan kurumlar vergisi kaldırdığı takdirde sonuç olarak vergi ahenkleştirilmesi yerine bunun tersi elde edilmiş olacaktır. Böylece Birleşik Kraliyet kurumlar vergisi almayan tek ülke olacak ve hiç değilse bazı yatırımlarında rekabet avantajı sağlayacaktır.

Diğer taraftan, sermaye şimdiki altı üye ile üye olmayan memleketlerden bazıları arasında, altıların kendi aralarında olduğu kadar seyyâl olmayacaktır. Bu açıdan, kurumlar vergisi ahenkleştirmesi ihtiyacı azdır. Fakat bu noktada genel bir yargıda bulunmak imkân dahilinde değildir; herşey bahis konusu memleketin şartlarına, sermaye piyasasına, sermayedarlarının yatırım adetlerine ve benzeri hususlara bağlıdır.

Bu sahadaki bir teknik mesele de her memleketin, ortak pazara dahil olmayan memleketlerden gelen yabancı sermayeye nasıl bir muamele tarzı tatbik edeceğidir. Meselâ, Amerika Birleşik Devletleri sermayesi altı üye memlekete veya üye olmayıp giriş için müracaat eden diğerlerine akabilir ve bu memleketler tarafından yapılacak ayrıcalıklar hattâ misillemelere mâni olmak için üçüncü memleket yatırımından doğan kârların, mülk hisselerinin, faizlerin ve kiralarn tabî olacakları muamelelerde bir ölçüde yeknesaklık gerekli olabilir. Yabancı devletlerde ödenmiş vergi için A. B. D. tarafından verilen kredi ile bu mesele bir ölçüde hafifletilmekte ise de tam olarak çözülmemiştir.

Pazara girmeyi arzulayan memleketlerden bazıları mevcut altılardan daha az gelişmiş ise, iktisadî büyümeyi hızlandırabilmek için yatırım-

cılara vergi muafiyeti, hızlandırılmış amortisman ve benzer buluşlar gibi tavizleri, altı gelişmiş memleketin müsaade edebileceğinden daha fazlası vermek isteyebilir. Altılar ise bu çeşit bir vergi kayırmasının yapılmasına müsaade edilebileceğini kabul etmeye hazır olabilirler. Bu husus üyenin ortak pazara katılması kabul edilmeden önce memleketler arasında bir müzakere konusu olabilir.

VI

Vergi kaçakçılığında memleketler arasında farklar vergi sistemlerinin ahenkleştirilmesi teşebbüslerine kolaylıkla engel olabilir. Meselâ, bir satış vergisi bir çok memleketlerde aynı nispetlerde salınabilir, fakat bu memleketlerin birinde tahsil edilen gelirin satışlara oranı, vergi nispetinin göstereceğinden çok daha cüz'î bir nispeti olmasını doğuracak derecede, vergi idaresi gevşek ve beceriksiz, vergi mükellefleri de vergi kaçırmaya eğilimli ise satış vergilerinin bu memleketlerde aynı nispetlerde salınması sadece görünüşte kalacaktır. Böylece, vergi kaçakçılığına elverişli memleketlerdeki firmalar, vergi oranının yüksek olmayıp, fakat verginin kesin bir şekilde tatbik edildiği memleket firmalarına nazaran haksız bir rekabet üstünlükleri olacaktır.

Bu nokta, A. E. T.'nin mevcut altı üyesi açısından şimdiden bir önem kazanmış ve kaçakçılık farklarının öneminin, eğer mümkünse tespit edilmesi konusunda çalışmalara girilmiştir. Vergi kaçakçıları gerekli istihbaratı kendilerine sakladıklarından, bu konu hakkında rakkam elde edilmesi muhakkak ki çok güç bir meseledir. Fakat, bazı durumlarda vergi hâsılatının gösterdiği toplam vergi matrahı ile millî gelir rakkamlarının veya diğer istatistiklerin gösterdiği gerçek vergi matrahı mukayese edilebilir. Bu sonuçlara ait bilgi ise örnekleme, veya bahis konusu değerli millî gelir toplamları arasındaki ilişkilerden çıkarma gibi diğer kaynaklardan elde edilir.

A. E. T. üyeliği yayıldıkça vergi kaçakçılığında memleketler arasında görülen derece farkları artacaktır. Yeni üye memleketlerden bazılarının vergi idareleri ilk altıdan daha etkin, diğerlerinde ise kaçakçılık derecesi altılarda mevcut olandan daha yüksek olabilir. Esas mesele bu sonuçlardan dolayı ortaya çıkmaktadır ve çözülmesi kolay bir mesele değildir.

Pek iyi addedilmeyen çözümlerden biri de şudur : memleketler arasında vergi kaçakçılığı hadlerinde göze çarpar derecede farklar olduğunu kabul edip, bu farkları karşılayacağı farzedilen vergi nispeti farklarına

müsaade etmek. Bütün vergi mükelleflerinin aynı nispette vergi kaçır-maları durumu bir yana, bu prosedür vergi ahenkleştirmesi açısından pek cazip değildir. Her mükellefin aynı oranda vergi kaçırması olağan bir durum değildir. Meselâ, ithâl malları dahilinde istihsal edilen mallara kıyasla daha etkin bir şekilde vergilendirilebilirler; böylece varış mem-leketi prensibi, malını yukarıda konu edilen bir memleket pazarında sat-mak isteyen pazarın diğer üye memleketlerindeki firmalara, haksız bir dezavantaj sağlayacaktır. Gelir vergisi açısından yabancı firmalar yerli firmalara nispetle daha sıkı bir şekilde kontrol edilebilirler veya bunun tersi olur. Satış vergilerinin salınmasında menşe memleket prensibi be-nimsenirse, yüksek vergi kaçakçılığı haddinden dolayı yüksek vergi nis-peti tatbik etmiş olan bir memleket diğer bir üye memlekette rekabet avantajı elde edebilir.

Pratikte, vergi ahenkleştirmesinin sağlanmasında, bu vergi kaçak-çılığı hadlerindeki farkların en güç problemlerden biri olduğu inancında olan ve ortak pazara girmeyi arzu eden herhangi bir memleket, vergi ida-resinin ıslahı çarelerini ararken mevcut metodların analizini faydalı bu-lacağı kâmsındayım.

Diğer taraftan, vergi mükelleflerinin gelirleri, varlıkları, mübayaları ve benzeri gibi hususlar hakkında bir milletlerarası istihbarat mübadele-si tesis edilmesi için diğer üye memleketlerle anlaşma ihtimalini de düşü-nebilirler. Bu amaç için senelik toplantılar yapmak, inceleme komite-leri kurmak ve birbirlerinden vergi kaçakçılığı kontrolü için yeni me-todlar öğrenmek üzere Ortak Pazar Vergi İdarecileri Birliği kurulabilir. Yeni kurulan Amerikan Vergi İdarecileri Birliği görünürde bütün Kuzey Amerika'yı, Merkezî Amerikayı ve Güney Amerikayı içine almaktadır ve ilk toplantısını Panama'da yapmıştır. Birlik, en optimist taraftarların da-hi tahminlerinin ötesinde başarı sağlayacak bir teşebbüstür. A. E. T. üye-lerinin adedi arttığı takdirde, benzer bir teşkilâtın topluluk içinde kurul-ması bilhassa faydalı olacaktır.

Üye devletlerden biri diğerine nispetle — vergi kaçakçılığından ta-mamen ayrı olarak — gayri safi millî hâsılasının çok daha azını vergi yo-lu ile alırsa, yüksek vergi alan memleket, malların ve hattâ emeğin seyyâl olduğu pazarda sermayenin bir rekabet dezavantajına malik olduğundan dolayı yakındır. Bu iddiamın doğru taraflarına aşağıda deği-neceğim. Burada not edeceğimiz nokta şudur : A. E. T. yeni üyeler kabul ettikçe ihtilâflar artabilir veya artmayabilir, fakat bazı durumlarda bu ihtilâflar şimdi mevcut olanın çok ötesine taşacaktır.

Neumark raporuna göre (s. 106, IBFD tercümesi) A. E. T. memleketlerinde vergilerin gayri safi millî hâsılaya oranları 1959'da yüzde 24,6'dan (Federal Alman Cumhuriyeti), 17,6'ya (Belçika) uzanmakta idi. Fransa ve Hollanda yüzde 23,8 ve 22 ile Almanya'ya yakındılar. Ancak bu farklar rekabet avantajı itibariyle bir mesele çıkaracak kadar büyük değildir, ve kısaca temas edeceğim gibi, yüksek vergilerin genellikle bedava devlet hizmetlerinin yüksek seviyede oluşu anlamına geldiği mülâhaza edilirse bu avantajlar her halde çok fazla olamazlar.

Sosyal sigorta primleri dahil edildiği takdirde bu oranlar çok daha yükselirler. 1959 için en yüksek ve en düşük oranlar şu şekilde idi : Yüzde 34,3 (Almanya) ve yüzde 24,4 (Belçika), bu arada Fransa'nın 33,4, Hollanda'nın ise yüzde 30'dur. Fakat, sosyal sigorta primleri aşağı yukarı sigorta tarafından geriye ödenenler tarafından karşılanmaktadır ve sosyal sigorta vergileri ile sosyal sigorta ödemelerinin birleştirilmesi, istihdam edici firmaların işçilerine ödedikleri net ücreti aşağı yukarı karşılıklı olarak eksiltmelerini imkânını verir. Bundan dolayı, bir memleketin sosyal sigorta vergileri ve sosyal sigorta ödemeleri diğerinden yüksek olsa bile, bu husustan ötürü belirli bir şekilde dezavantajlı duruma düşmeyecektir. Esasında, yukarıdaki rakamlardan bu farkların fazla olmadığı ortaya çıkmaktadır. Sigorta primleri hariç tutulursa vergilerin gayri safi millî gelire olan yüzdelerinde en büyük fark 7,0, primler dahil edilirse 9,9 dur.

A. E. T.'ye girmeyi düşünen memleketlerden bazılarının vergi hâsılatının gayri safi millî gelire yüzdesi şimdiki altı üyeden daha azdır. Belki hiçbirinin yüzdesi altılarınınkinden daha yüksek değildir. Problem böylece (eğer var ise) yeni üye olacak memleketlerde vergi gelirlerinin gayri safi millî hâsılaya olan oranının düşük olmasından doğacaktır.

Şahsen, bunu vergi ahenkleştirmesi açısından önemli bir problem olarak görmemekteyim. İfade ettiği anlam ise bu yüzdenin düşük olduğu memleketlerde vergi nispetlerinin az oluşudur. Bu gerçek ise, bu memleketlerde devletin fert ve firmalara yaptığı hizmetin düşük seviyede olduğunu ve bu memleketteki firmalar açısından bu rekabet dezavantajının bahis konusu olduğunu ifade eder. Bu firmalar, meselâ, yangın ve hırsızlığa karşı, yüksek vergi alan memleketlerdeki firmalar kadar iyi korunamazlar. Diğerlerinin faydalandığı derecede iyi bir enfastrüktüre sahip olamazlar: meselâ, karayolları, limanlar, haberleşme sistemleri gibi. (Bir gözlemcinin, Avrupa memleketlerinden çoğunun sermaye piyasalarının, telefon sistemlerinin kökünden halli mümkün olmadıkça, Birleşik Kralliyet veya Amerika sermaye piyasaları gibi geniş ve faal olmayı asla ümit edemeyeceklerine işaret ettiği hatırmadadır.) Diğer taraftan, vergi gelirlerinin gayri safi millî hâsılaya yüzdesi billhassa askerî tesislere yapılan

yüksek harcamalardan doğuyorsa, bu memleketteki firmalar gerçekten bir rekabet dezavantajına sahiptir. Bu çeşit bir memleket, gayrı safi millî gelirinin çoğunun tamamen verimsiz kullanıma (askerî harcamalara) tahsis edilmesi anlamında fakirdir. Birleşik Amerika'nın son 20 yılda geniş askerî tesislere döktüğü milyonlarca dolar (işgücünün ustalık ve randıman derecesini arttırmak üzere) eğitime, (ulaşımın maliyetini düşürmek üzere) daha çok karayolu ve daha mükemmel limanlara ve benzeri hususlara harcansa idi Amerikan firmalarının dünya pazarlarındaki rekâbet durumları daha iyileştirilebilirdi.

Böylece son analize göre, vergi gelirlerinin gayrı safi millî hâsılaya oranı, muhtelif memleketlerin rekabet pozisyonu ile ilgili olarak pek az şey açıklayabilmektedir. Meselelerin çoğu, devlet hizmetlerinin mahiyetine bağlıdır. Gerçekte, müteakip fikrin doğru olduğu ispat edilebilir: bir memlekette vergiler gayrı safi milli hâsılanın ne kadar fazla bir kısmını teşkil ediyorlarsa, bu memleket firmaları dünya pazarlarında o kadar iyi bir rekabet durumuna sahiptir, çünkü, askerî tesisler bir yana bırakılırsa yüksek bir yüzde, genellikle yüksek bir okuma-yazma seviyesi (eğitime daha fazla para harcama), daha mükemmel bir ulaşım ve haberleşme sistemi v.s. anlamına gelir. Hiç bir sanayileşmiş millet düşük bir okuma yazma seviyesini içine alan bir temel üzerine oturmamıştır, çünkü sanayi işçilerinin karmaşık talimatnameleri okuyabilmeleri — hattâ yazmaları — düşünce ve eylem hassashğı hususlarında alışkanlığa sahip olmaları icap etmektedir. Bu çeşit vasıflar ancak okuma - yazma şartı ile geliştirilebilir. İnançımıza göre, mektup ve kartpostal gönderme hususlarında herkeze bedava posta hizmeti görülüp, bu hizmetin masrafı cemiyetin müreffeh kısımlarından alınacak vergilerin yükseltilmesi ile karşılanırsa, birçok memleketlerde okuma - yazma seviyesi büyük çapta yükseltilebilir, çünkü, ferdlar dost ve akrabaları ile haberleşme fırsatına kavuşacak ve böylece okuma ve yazma kabiliyetlerini geliştirebileceklerdir. Konunun bu yönünü takip edersek bu iki konferansın konusundan, vergi ahenkleştirmesinden uzaklaşmış ve şimdiye kadar pek değişmemiş bir konuya, harcamaların ahenkleştirilmesi sahasına girmiş oluruz.

Bu konuda Norbert Andel'in Fiscal Harmonization in Common Markets : Ortak Pazarlarda Vergi Ahenkleştirmesi, adlı etüdüne bakınız).

VII.

A. E. T.'nin müstakbel üyeleri ve vergi ahenkleştirmesi ile ilgili olarak söylemek istediğim son husus şudur : Vergi ahenkleştirmesi, diğer

hususlar bir yana, bir memleketin, ortak pazarın gayeleri ile hemâhenk olmadıkça, vergi sisteminin değiştirmemeye rıza gösterme şeklinde beliren bir düşünce şeklidir. Bu genel bir tavsiyedir, ifade ettiğimiz şekilde özel değildir. Ancak, kat'i pratik bir anlamı vardır. Buna göre, müstakbel üye vergi sisteminde esaslı bir değişikliğe girişmeden, bu değişimin A. E. T.'nin mevcut ve diğer müstakbel üyeleri açısından ortak pazarın gelişmesine müsait unsurlar ihtiva etmediğine emin olmak için bu üyelere daha evvelden danışacaktır.

Yukarıda belirttiğim fikir müstakbel üyenin bu sahada hâkimiyetini kaybetmesi lâzım geldiği anlamına gelmez. Herşeye rağmen müstakbel üye, vergi sisteminde yapacağı değişikliğin diğer memleketler tarafından, ortak pazarın gayeleri ile uyumsuz olarak telâkki edilmesine rağmen, bu değişikliği yapmaya karar verebilir. Fakat, bu durumda ortak pazara girme şansı azalır. Bütün bunlara rağmen ortak pazara girmeyi ciddî bir şekilde düşünen herhangi bir memleket için, önceden fikir danışma asgari bir şarttır.

Bu tavsiye ile ilgili olarak beliren bir güçlük, önceden danışma mekanizmasının kurulmamış olabilmesidir. Bahis konusu olan memleket, vergi reformu tekliflerini dikkatle inceleyen, müstakbel ve mevcut üyelere veirmek üzere rapor hazırlayan bir vergi politikası dairesi veya bölümüne mâlik olmayabilir. Diğer müstakbel üyeler de aynı durumda olabilirler. Altı A.E.T. üyesi, Brüksel'de maliye sahasında, muktedir ve geniş sekreterlikleri sayesinde, bu tip ön - danışma tartışmalarına girmeye hazır durumdadırlar, fakat buna rağmen bu imkânlarını geliştirmeleri tavsiye edilebilir.

Fikrimce, idarî seviyede, üyeler arası vergi idarecileri kurulu tarafından yapılabilecek tartışmalara benzer bir şekilde, politika seviyesinde az çok resmî olacak ahenkleştirme tartışmaları yapacak milletlerarası, veya hiç değilse üyeler (ve müstakbel üyeler) arası bir teşkilât kurulmalıdır. Bu kurul genellikle maliye alanında ihtisası olan iktisatçılardan teşkil edilmelidir. Sık sık olmamakla beraber, oldukça muntazam bir şekilde toplanarak, hallinde sonradan çok geç kalınacak bazı problemleri önceden tahmin edip, engel olabilirler. Ahenkleştirme prensip ve pratiğin bir kısmını olduğundan vergi iktisatçıları ve vergi idarecileri muhakkak ki birbirleri ile temas halinde olmalıdırlar. A. E. T.'nin yeni üyelerinin, bir ortak pazarın bütün başarıları içinde en anlamlısı olan bir meselenin daha iyi anlaşılmasında, yukarıdaki yollarla yapacakları pek çok katkı vardır.

Tercüme Eden : **As. Bora OCAKÇIOĞLU**